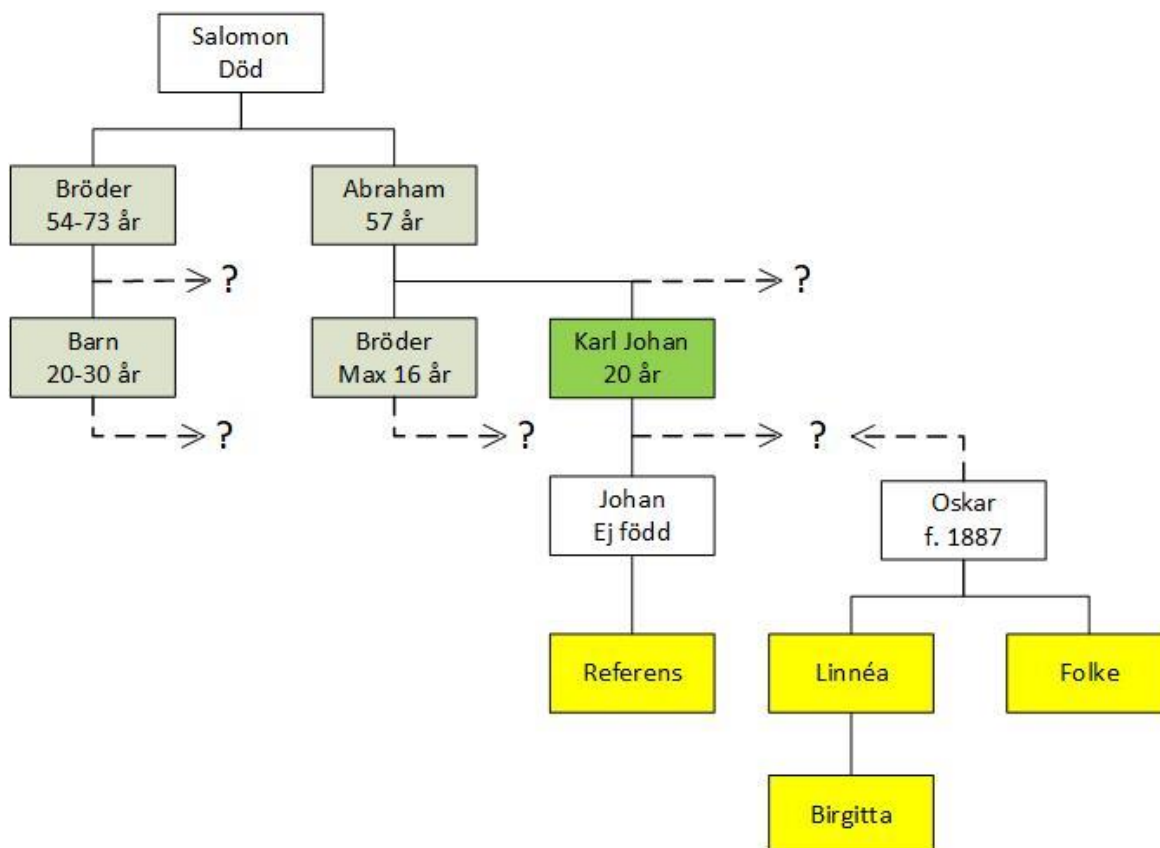

an-tecknat

Medlemsblad för Sollentuna Släktforskare nr 3 - 2021

Källa: Kjell Hassel

Vem är Oskars far?

Läs på sid. 4 om hur DNA hjälpte till att hitta honom

Kalendarium	sid. 2	Svenskar i Österled	sid. 6
Ordförandens spalt	sid. 3	Tiburtius vid Vreta kloster	sid. 9
Tips om DNA-böcker	sid. 3	Skogsfinnar	sid. 11
Oskars far	sid. 4	En avrättning för 131 år sedan	sid. 12

Sollentuna Släktforskare

c/o Marianne Ljungström
Flädervägen 55
194 64 Upplands Väsby

Hemsida: www.sollentunaslaktforskare.se
e-post: info@sollentunaslaktforskare.se
Plusgiro: 712 140-3
Swish: 123 103 64 66

Föreningen, som är politiskt och religiöst obunden, bildades 1990 och har 204 medlemmar. Föreningen vill öka intresset för släktforskning, bland annat genom föredrag och studiebesök.

Styrelsen

Marianne Ljungström, ordförande
Margaretha Vinterholt, vice ordförande
Agneta Berghem, sekreterare
Kjell Hassel, kassör
Kaj Högländer
Camilla Wentzel
Owe Lindquist

Styrelsen kan nås via föreningens e-post:
info@sollentunaslaktforskare.se

Föreningen är medlem i Sveriges Släktforskarförbund och samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan.

an-tecknat

ISSN 2002-9799

Medlemsbladet beräknas komma ut med fyra nummer per år och ingår i medlemsavgiften.
Ansvarig utgivare: Marianne Ljungström tel. 070-351 30 24.

Redaktionsgruppen består av Agneta Berghem, Agneta Svensson, Birgitta Hassel och Margaretha Vinterholt.

Manus och bilder skickas till: Margaretha Vinterholt: marg.vinter@gmail.com
Nästa nummer beräknas komma ut i december.
Tryck: Stocken - Snabbtryck AB, Sollentuna.

Kalendarium

OBS. Höstens första föredrag sker som videomöte och övriga i Amornasalen. Läs mer om föredragen på vår hemsida. Föredragen börjar kl. 18.00 och håller på i cirka en timme.

Information om eventuella ändringar får du via e-post och på vår hemsida.

Måndagen den 13 september kl. 18.00

FÖREDRAG av Christina Sagersten: "Pappa, vem är du?" Videomöte

Tisdagen den 5 oktober kl. 18.00

FÖREDRAG av Örjan Hedenberg, Föreningen för smedsläktforskning: "Om smeder".

Tisdagen den 26 oktober kl. 18.00 (2x45 min)

FÖREDRAG av Ted Rosvall: "Hur man hittar försvunna emigranter, ett riktigt detektivarbete".

Tisdagen den 2 november kl. 18.00

FÖREDRAG av Mona Nordin: "Anno 1891. Helena Erika och Erik Ersson Nordin emigrerar till Brasilien".

Tisdagen den 16 november kl. 18.00

FÖREDRAG av Hans Hanner och Mats Johansson: "Gästgiverier".

Släktforskarstödet vid släktforskaratorn på Sollentuna bibliotek har vi ställt in tills vidare. I stället erbjuder vi släktforskarstöd via Zoom följande onsdagar: 15/9, 6/10, 27/10, 17/11 och 8/12. Forskarstödet bokas via nätet. Se vår hemsida www.sollentunaslaktforskare.se och välj Släktforskning/Forskarstöd för instruktioner och länk till bokningen.

Om ni behöver hjälp med något i släktforskningen så hör av er på föreningens e-post så får vi hitta en lösning på problemet.

Aktiviteter i annan regi

11-12 september Släktforskarförbundets släktforskar dagar blir digitala. Se vidare på www.sfd2021.se

Ordföranden har ordet

Jag hoppas att ni njutit av sommaren. I sommar har vi som är vaccinerade kunnat träffa barn och barnbarn och jag kunde träffa dottern med familj som var på besök i Sverige och som vi inte sett på två år.

Släktforskardagarna genomförs digitalt i år och detta gör att många har möjlighet att lyssna på föredragen. Förbundets årliga stämma genomförs digitalt den 4 september och jag representerar vår förening.

Planen för hösten är att vi ska ha fysiska möten i Amornasalen som i dagsläget endast får ta in 50 personer och vi avvaktar Folkhälsomyndighetens råd om vad som gäller i september. Kan vi inte ses så fortsätter vi med digitala föredrag via Zoom.

I dag vet vi att en styrelsemedlem kommer att sluta vid nästa årsmöte och du som vill vara med i styrelsen, hör av dig på föreningens mejl! Det gäller ett fyllnadsval för ett år.

Vi behöver även en person till redaktionsgruppen för *an-tecknat* och du som vill vara med i den, hör av dig på föreningens mejl!

Alla bidrag till vårt medlemsblad mottages med tacksamhet.

Marianne Ljungström

Tips om några DNA-böcker

Nu när vi presenterar ytterligare en artikel om DNA-tester kanske en bok i ämnet skulle intressera. Du som är medlem i vår förening, har rabatt i Rötterbokhandeln. Gå in på www.rotter.se.

För tillfället finns två böcker i ämnet att köpa hos Rötterbokhandeln. Båda är skrivna av Peter Sjölund, en av pionjärerna inom svensk DNA-släktforskning.

I boken *Släktforska med DNA* kan man läsa hur DNA ärvs och hur man kan använda DNA-tester för att verifiera sin ”pappersforskning”, såsom att identifiera okända fäder, kartlägga släktskap före de skriftliga källorna och mycket annat.

Den andra boken *Från DNA-test till släkträd* handlar om hur man tolkar sitt DNA-resultat. Med hjälp av illustrationer och exempel får man lära sig att använda informationen i sitt testresultat med steg-för-steg-metoden. Noteras kan att boken

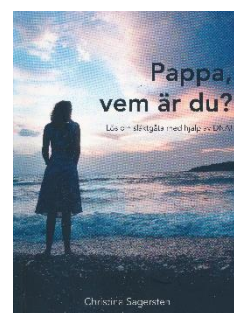
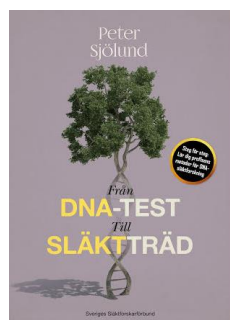
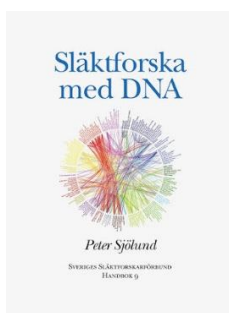
vänder sig främst till dem som testat sig hos Family Tree DNA (testet Family Finder) eller MyHeritage, men kunskaperna är värdefulla även när man testat sig på andra ställen.

Förutom att lära sig tolka resultat och förstå alla termer ...

Ingen annan tar upp känslorna, etiken och juridiken kring ett nytt, tidigare okänt, släktskap som Christina Sagersten gör i sin bok *Pappa, vem är du?*. Boken finns i handeln.

Måndagen den 13 september håller hon föredrag i vår förening. Se information på hemsidan: www.sollentunaslaktforskare.se.

Margaretha Vinterholt

Morfar Oskars okände far – hittad med hjälp av DNA

Genom systematik har vår medlem Kjell Hassel hittat en okänd far. Med hjälp av figuren på omslaget och tabellen nedan visar han hur det gick till.

Min hustru Birgittas morfar Oskar föddes 1887 i Tornedalen enligt födelseboken av pigan Kristina Uusijärvi och en okänd fader. En för släktforskaren inte ovanlig situation men med DNA-tekniken finns ofta goda utsikter att reda ut även sådana släktskap. Jag ska här berätta hur vi gjorde för att ta fram en kandidat och sedan säkerställa att han verkligen var far till Oskar. Vi kunde börja med att topsa Birgittas mamma Linnéa och även Linnéas lillebror Folke medan dessa fortfarande fanns i livet. För båda beställde vi vanliga autosomala test (Family Finder) och för Folke beställde vi även ett Y67-test för att få direkt koppling via manslinjen till den okände faderns Y-DNA. Linnéa avled under 2018 vid 105 års ålder och Folke avled under 2019. Det finns många nu levande ättlingar i de berörda släkterna så med hänsyn till dessa kommer jag förutom mig själv och min hustru inte att nämna några nu levande personer vid namn.

I sådana här fall är det alltid bra att ha någon misstänkt kandidat att utgå ifrån och här kunde Birgittas mamma berätta att det var allmänt känt i trakten att det var storbonden Sakkari i Hedenäset som var far till Oskar. Men hon hade inget ytterligare namn på denne storbonde så här krävdes lite vanlig släktforskning för att komma fram till vem detta kunde vara. Till en början kändes uppgiften lite förvirrande eftersom Oskar inte var född i Hedenäset utan i grannbyn Bäckesta. Där var Oskars mamma piga på en gård som drevs av två bröder Salomonsson. Däremot var gårdens namn Sakkari. Vilka bodde då på gården där Oskars mamma var piga? Den åldersmässigt mest intressanta personen var sonen Karl Johan till en av bröderna Salomonsson. Han var 20 år gammal då Oskar föddes. Karl Johan emigrerar till Amerika samtidigt med att Oskar föds. Det skulle ju kunna vara en form av krishantering inom familjen men det kan man ju inte veta säkert. Hur som

helst kommer Karl Johan att gifta sig i Amerika med en svensk kvinna som kommer ifrån Hedenäset. Åtta år senare återvänder Karl Johan med sin familj till Sverige och de tar nu över gården i Hedenäset där hustrun växt upp. Man kan också se i husförhörlängderna att familjen använder namnet Sakkari som släktnamn. Alltså måste Karl Johan vara storbonden Sakkari i Hedenäset som Birgittas mamma refererar till.

Nu gäller det att kartlägga nu levande ättlingar till Karl Johan och helst då män med rak manslinje till Karl Johan så att vi kan använda Linnéas lillebror Folkes Y-DNA-resultat. Det finns flera tänkbara kandidater så Birgitta skriver brev till ett par stycken men vi lyckas inte få något intresse för att hjälpa till med ett DNA-test. Men efter en tid får Birgitta ett mail från en kvinna i norra Sverige som säger att vi har en DNA-matchning men jag hittar inte hur vi är släkt. Kan det vara via den okända fadern skriver hon? Och det var det. Hon visade sig vara en ättling till Karl Johans farfar Salomon. Nu förstod vi att vi var på rätt väg. Den här kvinnan kunde också hjälpa oss att få kontakt med ett barnbarn till Karl Johan som var villig att hjälpa oss med att ta ett DNA-test. Låt oss kalla honom referensperson. Vi beställde även för honom både ett autosomalt test och ett Y67. När sedan resultatet kom efter några veckor visade det sig att det var en klockren träff med genetiskt avstånd 0 på Y-DNA mellan referenspersonen och Folke.

Har vi nu bevisat att Karl Johan är far till Oskar? Nja, inte riktigt. Tillsammans med informationen från Birgittas mamma om storbonden i Hedenäset kan man ju nu säga att det är högst troligt. Men Y-DNA-resultatet i sig pekar ju inte ut någon specifik far till Oskar. Det säger bara att referenspersonen och Folke har en gemensam anfader längs de raka manslinjerna. Om man använder Tip-funktionen på FTDNA-hemsidan

Referens till...	Ut-fall cM	Ut-fall cM > 7	Karl Johan		Karl Johans bror		Karl Johans far		Salomons söner		Salomons barnbarn	
			Släkt-skap	Normal mängd cM	Släkt-skap	Normal mängd cM	Släkt-skap	Normal mängd cM	Släkt-skap	Normal mängd cM	Släkt-skap	Normal mängd cM
Folke	799	733	H1C	156 - 979	2C	41 - 592	H1C1R	62 - 469	3C	0 - 234	2C1R	14 - 353
Linnéa	673	611	H1C	156 - 979	2C	41 - 592	H1C1R	62 - 469	3C	0 - 234	2C1R	14 - 353
Birgitta	320	267	H1C1R	62 - 469	2C1R	14 - 353	H2C	10 - 325	3C1R	0 - 192	3C	0 - 234

Tabell

får man veta att den anfadern, trots ett genetiskt avstånd på 0, kan finnas inom hela fyra generationer med 90 % sannolikhet. Vill man ha 99 % sannolikhet behöver man räkna med hela åtta generationer. Figuren på omslaget visar närmaste manliga släktingar kring Karl Johan och Oskars ättlingar samt de teoretiskt möjliga fäderna (markerade: -> ?) till Oskar om den gemensamma anfadern finns inom fyra generationer. Åldersangivelserna i rutorna anger ålder vid Oskars födelse. Där det står *Bröder* eller *Barn* representerar rutan flera tänkbara personer med samma släktskap till referenspersonen. Om Karl Johan är far till Oskar är han också gemensam anfader till referenspersonen och Folke. Går vi en generation bakåt och antar att Karl Johans far Abraham är den gemensamma anfadern skulle antingen Abraham själv eller någon av Karl Johans bröder kunna vara far till Oskar. Och ytterligare en generation tillbaka med Salomon som gemensam anfader skulle någon av Abrahams bröder eller någon av deras söner kunna vara far till Oskar. Går man ännu fler generationer tillbaka hittar man många fler tänkbara kandidater.

Y-DNA-testerna visar alltså att vi definitivt letar i rätt släkt men för att kunna peka ut rätt individ måste vi också titta på de autosomala testresultaten (Family Finder). För att göra det måste man jobba systematiskt. Först gäller det att rita om figuren i olika varianter för varje tänkbar far där man sätter in Oskars del av trädet vid vart och ett av frågetecknen. Därefter kan man räkna ut släktskapsförhållandet mellan referenspersonen och Folke, Linnéa och

Birgitta för varje variant. Det är lite pyssel men ger det resultat som visas i tabellen ovan. Uppgiften *Normal mängd cM* är hämtad från *Shared cM Project*, en webbsida där man kan ta reda på hur många cM man kan förvänta sig vid olika släktskap. Där får man ett intervall inom vilket 99 % av alla matchningar med respektive släktskap bör ligga. Till vänster i tabellen finns det verkliga utfallet i matchningarna med referenspersonen för Folke, Linnéa och Birgitta. Man ser att utfallen för Folke och Linnéa bara är möjliga om Karl Johan är far till Oskar. Övriga fall ligger väl utanför de förväntade normala intervallen. Birgittas test är inte lika tydligt men pekar även mot Karl Johan eftersom alternativen Karl Johans bror respektive far visserligen ligger inom intervallen men nära dess ytterkanter. Jag har också redovisat justerade utfall där segment under 7 cM tagits bort. Det är värden som man kanske hade fått från ett annat testföretag som använder ett annat tröskelvärde för hur små segment som räknas med. De olika testföretagen kan nämligen använda olika tröskelvärden för detta. Men här påverkar inte den osäkerheten slutresultatet. Vi kan alltså nu med säkerhet säga att Karl Johan är far till Birgittas morfar Oskar.

En erfarenhet blir att autosomala tester är det bästa verktyget för att bedöma släktavstånd några få generationer bort. Det var förmodligen också helt onödigt att kosta på Y67-tester i det här fallet. Billigare Y37-tester hade gett samma information.

Kjell Hassel

Svenskar i Österled

Vid ett föredrag i maj berättade Kjell Petterson om sina anfäders emigration till S:t Petersburg och flykt därfån. Den stora emigrationsvågen under andra hälften av 1800-talet gick ju västerut till Amerika. Mindre känt är att många svenskar även sökte sig österut i sökandet efter en bättre framtid. Här följer hans berättelse.

Järnvägsarbetare, brobyggare och byggmästare med mera Carl Magnus Ekvall och hans hustru Johanna Johansdotter fick tillsammans tio barn, 6 söner och 4 döttrar. Av dessa emigrerade alla sex sönerna och en av döttrarna under åren 1874 till 1880.

De reste inte till Amerika som de flesta svenska emigranter vid den här tiden, utan till Ryssland, närmare bestämt till Sankt Petersburg. En av sönerna, Frans Ludvig Ekvall, var min morfars far.

Bröderna Ekvall. Foto: privat.

Den inhemska befolkningen i Ryssland var förhållandevis dåligt utbildad och utgjorde ingen större konkurrent om de välbetalda jobben, vilket säkert kan ha varit en drivkraft för emigrationen till Ryssland. Alltså hade en svarvare, smed, metallarbetare eller ännu bättre en ingenjör goda framtidsutsikter i S:t Petersburg. Valet var kanske inte så udda som det kan förefalla oss idag. Ryssland, med huvudstaden S:t Petersburg i spetsen, var inne i en mycket dynamisk period. Myndigheterna upp-
munt-

rade utbildad arbetskraft att bidra till att utveckla landet till västerländsk standard eller helst ännu högre.

Många svenska företag etablerade sig också i Ryssland vid den här tiden. Nämnas kan till exempel Nobel Brothers Petroleum Company, SKF, ASEA, LM Ericsson, AB Lux (Electrolux), Atlas Copco och ytterligare cirka 140 företag.

Efter att ha arbetat några år i den nya hemstaden startade syskonen Ekvall år 1883 en järngjuteri- och mekanisk verkstad.

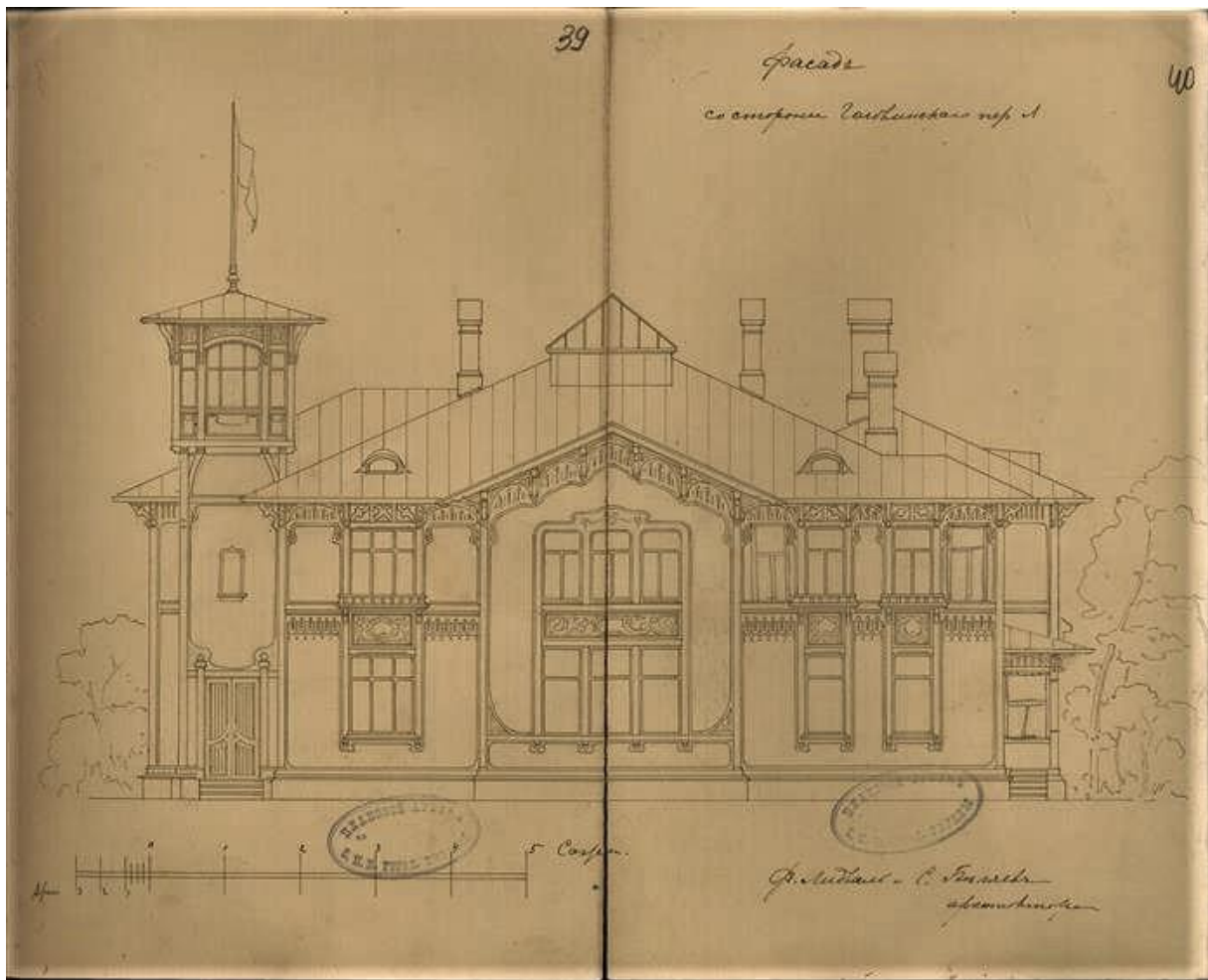
Bland annat tillverkades diverse smidesartiklar som gångjärn, bultar, nycklar, kolvar, vevstakar och hästskor. Företaget verkar ha varit framgångsrikt för verksamheten expanderade och flyttade vid några tillfällen till allt större lokaler.

År 1893 utökades produktsortimentet och man började även tillverka tvåtakts råoljemotorer. Det blev nu den huvudsakliga produkten och som en följd av detta bytte företaget namn till "Svenska motorfabriken – Bröderna Ekvall".

Företaget sålde nu sina produkter till allt större kunder, av vilka kan nämnas ryska järnvägen, ryska försvarsmakten, LM Ericsson, Alfa Nobel, Ludvig Nobels

mekaniska verkstad, Sveaborgs fästning, Turbiner Laval och många andra.

År 1901 hade företaget fortsatt att växa och man köpte nu en industritomt utanför själva stadskärnan. På tomten byggdes nya lokaler med plats för bland annat verkstad, kontor och ateljé, samt stall och verkstad för kuskarna. Dessutom byggde man ett större bostadshus på tomten vilket verkar ha varit vanligt vid den här tiden. Så gjorde till exempel även Ludvig Nobel.

Del av bygglovsansökan för Ekvalls bostadshus. Arkitekt: Fredrik (Fjodor) Lidvall.

Motorfabriken, i vilken min morfar arbetade som bokhållare fram till 1910, fortsatte att utvecklas på ett framgångsrikt vis och vann ett antal medaljer vid olika

mässor. År 1912 var det dags för ytterligare en utbyggnad av fabriken. I mitten av 1917 framgår, av personallistor som jag funnit i

ett arkiv i S:t Petersburg, att antalet anställda översteg 400.

I samband med revolutionen i oktober 1917, då bolsjevikerna grep makten i vad som närmast kan betecknas som en statskupp, konfiskerades företaget.

Carl Ekvall som varit den mest drivande av syskonen flydde till Finland där han också bosatte sig. Två av bröderna som ännu var i livet och system flydde med sina familjer till Sverige. Av syskonens barn valde några att stanna i Ryssland, men de flesta flydde.

Min morfar och mormor, som var av rysk börd, stannade till år 1920. Förmodligen hoppades de, liksom många andra, att den bolsjevikiska regimen skulle falla, men när så inte skedde valde även de att fly. Morfar flydde till Sverige i juli och mormor kom efter i november 1920. Morfar ingick i en kontingent flyktingar på 148 personer. Eftersom det var förbjudet att föra ut såväl pengar, aktier, obligationer som andra värdehandlingar ur Ryssland var de helt utblottade vid ankomsten till Sverige. De ägde i stort sett endast de kläder de hade på sig. För att hjälpa de behövande hade startats ”Statens kommitté för hjälp åt rysslandssvenskar” och ”Understödsnämnden för rysslandssvenskar”. Dessa skaffade tillfällig bostad och kläder till de nyanlända flyktingarna. Det framgår av dokument som finns bevarade på Riksarkivet, att morfar fick såväl kläder som kontanter.

Han har av kommittén till exempel erhållit:

- 1 kostym 100 kr
- 1 par skor 35 kr
- 1 hatt 7,50 kr
- 2 kragar 2,60 kr
- 1 par hängslen 2,40 kr

Dessutom kontanter till ett sammanlagt belopp av 100 kr som utbetalats vid 4 tillfällen under juli-augusti.

Efter att mormor, som var höggravid, kommit i november fick de så småningom en permanent bostad i Huddinge i en villa som de hyrde.

Under de följande åren höll mormor och morfar kontakt med mormors syster och mor som var kvar i S:t Petersburg. Livet före revolutionen hade förvisso inte varit någon dans på rosor, men efter revolutionen blev förhållandena ännu sämre. I den mån det fanns någon mat att köpa i butikerna över huvudtaget saknade de ändå pengar att handla för. Men för att lindra svälten sålde mormors mamma både personliga tillhörigheter och kläder. I ett av breven från mormors syster står att läsa:

”Åh, Lidotjka [*mormor*], om du bara visste hur vi har det, vilken nöd, vi har det värre än de fattiga, för de kan åtminstone tigga, men vi skäms, fast mamma gör det ibland.

Hon går på gatan och tigger för att köpa en bulle till Vovotjke [*mormors systers son*]. Så kan det gå.

Vi stackare sitter här och fryser och svälter, ibland har vi middag, men middagen är bara soppa, annars lever vi på vatten och bröd. Vi har inte haft någon ved på hela vintern. Bara om mamma hittar lite småpinnar, har vi kunnat elda i kaminen. Vi går i päls hemma, vi har inget kvar att sälja. Pälsen är maläten.”

Mormor och morfar sände paket med mat och medicin till S:t Petersburg för att om möjligt lindra nöden något.

Endast en dryg månad efter att mormor kommit till Sverige föddes min moster och ytterligare knappt två år senare min mamma. Morfar fick arbete i stort sett direkt efter att han kommit till Sverige så ekonomiskt klarade de sig nog någorlunda, men under den andra halvan av 1920-talet blir morfar indragen i två ”affärer”. En vapenaffär som inte blir av och en spionaffär som han oskyldigt anklagas för och därför går fri från. Båda dessa ”affärer” har material som kan vara värt att berätta, men det får kanske bli vid ett senare tillfälle.

Kjell Pettersson

Den stridbare prästen vid Vreta kloster

Vår medlem Margareta Lagerman fortsätter sina nedslag i Kungliga Vetenskapsakademiens material och berättar här om prästen Tiburtius Tiburtius. En tidigare artikel publicerades i an-tecknat nr 1 – 2021.

Vi plockar upp tråden där vi slutade den tidigare berättelsen om Kungl. Vetenskapsakademiens *Handlingar*. Där gjorde vi några nedslag i det alfabetiska registret, detta för att få en uppfattning om hur man kan söka här och vad man kan träffa på av intresse. Det framgick emellertid att Akademiens samlade material innehåller så mycket mer, även om endast själva tidsskriften *Handlingar* och dess register är digitaliserade, däremot inte alla de tal som hölls för att uppmärksamma speciella tillfällen eller händelser under årets gång.

Även om talen i sin helhet alltså inte kan nås på nätet, finns ett register som listar alla tal som Akademiens ledamöter höll under ovanstående period.

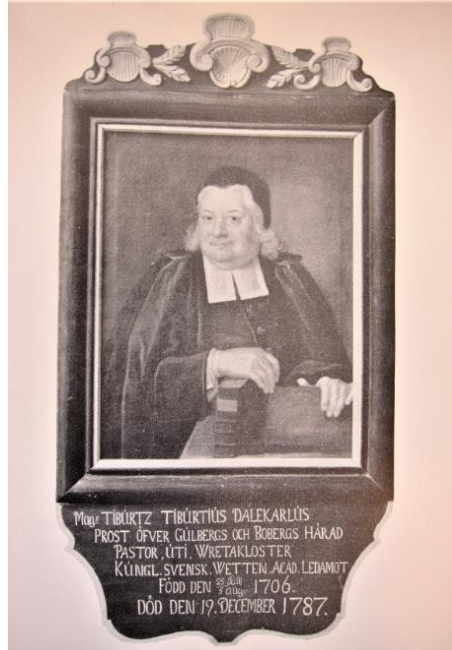
Man börjar sitt arbete på Akademien med ett inträdestal. Här väljer man själv det ämne man vill avhandla.

Nästa tillfälle erbjuds när man suttit som praeses under en tremånaders tid. Man avslutar sin period med ett tal, ”Tal vid Praesidii nedläggande”. Även denna gång har vederbörande möjlighet att tala fritt över det han själv önskar.

Så till sist, ”Åminnelsetal” över bortgångna ledamöter. I detta register finner vi namnen på kända personligheter, Linné, far och son Polhem, Wargentin, Jonas Ahlström för att nämna några.

Bakom ett nedslag i det alfabetiska registret fann vi en intressant person från 1700-talet. Artikeln är en fyrtyotvå sidor lång redogörelse över Vreta socken, dess naturtillgångar eller snarare naturrikedomar, traktens gods- och herresäten, men framför allt en ingående berättelse om Vreta klostrets historia och dess gamla anor.

Bakom artikeln ligger prästen Tiburtius Tiburtius eller även vid namn Tiburtius Tiburtius. Han föddes den 25 juli 1706 och dog den 19 december 1787 i Vreta kloster.

Tiburtz Tiburtius (1706–1787), oljemålning i Vreta klostrets kyrkas sakristia utförd 1775 av Johan Ståhlbom (1712–1777).

Bild ur boken En kämpagestalt under frihetstiden av Sixten Dahlquist.

Tiburtius Tiburtius (ett tungt namn att bära med sig genom livet men något han tycks ha gjort med bibehållen fattning och ära) prästvigdes 1731 och slutade sin bana som kontraktsprost i Vreta klostrets pastorat. Han valdes in i Vetenskapsakademien 1756 där han var praeses 1761. Han står som upphovsman till flera artiklar.

I registret över tal hittar vi dels talet Tiburtius höll när han valdes in i Akademien, dels talet han höll då han avslutade sin ”Praesidii-tid”. Vid båda tillfällena är det förhållandena i ”Östergöthlands”-trakten han ägnar sig åt. Rubrikerna är olika vid de två tillfällena. Den första lyder ”Anmärkningar Vid Hushållningen i Östergöthland”, den senare ”Tal om Östergöthlands förmåner och olägenheter”. Tiburtius är väl insatt i förhållandena i sin bygd. Han ser outnyttjade tillgångar på ett håll som han anser kan tas bättre tillvara. Han ser dålig

hushållning på ett annat. Han efterlyser bättre utnyttjande av landets resurser. En spridd kunskap om hur man kan gå tillväga för att maximalt utnyttja landets naturtillgångar och resurser. Viss skillnad kan skönjas i tonen i de båda talen. I sitt inträdestal visar Tiburtius en större skärpa i sina anmärkningar vad gäller brister i hushållningen. Wargentin uttrycker å sin sida i sitt tacktal en uppskattning av Tiburtius' inställning och förslag och framhåller att han redan visar sig vara en man i Akademiens anda.

I *Linköpings Stifts-tidningar* från åren 1791–1792 finner man följande levnadsbeskrivning av Tiburtius: ”Snille med kunskaper, äfven någon gång med fel, har alltid sin aktning. Probsten Tiburtius ägde hos högre och lägre et oafbrutet både anseende och förtroende. Då hans sinnes styrka blef verklös genom den högre åldrens krämpor, fick hans förvärfvade anseende ett nytt beskydd i sjelfva ålderdomens vördighet.”

I eftermälet av Tiburtius kan man läsa i *Östgöta Correspondenten* åren 1914–16 att ”han var en ifrig politiker; såsom riksdagsman i presteståndet för sin ort deltog han i riksdagarna 1755–56 och 1760–62 samt var en af hattpartiets blindaste anhängare. Det var han som, sorgligt att nämna, först föreslog införandet af den kungliga namnstämpeln.”

Av artiklarna framgår att Tiburtius lade ner ett stort intresse och arbete i kyrkan och i restauration av denna. När man 1916 ånyo utförde en omfattande renovering kan man dock läsa i samma tidningsutklipp en stark kritik om hans genomgående ombyggnad av den gamla klosterkyrkan. Man tar till ordet ”vandaliseringsverk” om hans insatser.

I *Linköpings stifts herdaminne* läser vi följande: ”Hans ofvan anförda arbete med kyrkans ombyggnad var enligt nutida begrepp af tvifvelaktigt värde. Han lät nämligen nedbryta det gamla röda klosterornamentet jämte takryttaren på kyrkan samt i stället uppföra det nuvarande tornet. Långhusets murar i kyrkan, förut 3 meter

lägre än korets, ökades till samma höjd som detta, och hela kyrkans hufvudstomme lades under ett gemensamt tak; kyrkans yttre reparerades och det inre hvitlimmades, hvarefter kyrka, torn, slagur och storklocka invigdes 1767 29/11. Med hvilken tillfredsställelse han själf betraktade detta sitt vandaliseringsverk af den urgamla klosterkyrkan, låter han oss veta i *Inrikes Tidningar* 1767 24/12, hvori arbetet noggrant anföres, dess kostnad, som uppgifves till 22,121 daler kopparmynt jämte in natura levererade 1,000 öke- och 2,000 mansdagsverken. Därpå skildras kyrkans, tornets, slagurets och storklockans högtidliga invigning af biskop med 10 präster med procession, musik af pukor, trumpeter och valthorn samt åtta kanoners lossande i tvenne omgångar. Invigningsmiddagen glömmes ej häller, då han talar om, att ’de höga skålarna med underdånig vördnad under musique och kanonskott blefvo ihogkomna’. Om den verkställda ’restaurationen’ yttrade till honom dåv. kronprinsen, sedermera konung Gustav III, kort efter invigningen, att han ’fann den hvita rappningen olämplig på ett tempel af huggen sten, som har mera anseende i sig än all öfverstrykning’.”

Vi nämner i förbigående beskrivningarna i Vetenskapsakademiens *Handlingar* av det jättebenrangel som Tiburtius hittade djupt nedgrävt på kyrkogården intill klosterkyrkan. Han var av åsikten att det härrörde från tidigt skede och hänvisade till Snorre Sturlasson som menade att ”jättar inte var sällsynta under kung Inge d.y. Halstenssons tid”.

Artikeln om Tiburtius blir längre än vad avsikten var från början. Men ursäkten får vara att de många källor som man nu har att tillgå ger ett ibland överflöd av information. Vi får avrunda med orden i *Nordisk familjebok* (1800-tals Uggla) där vi läser att Tiburtius på sin ålders höst skrev en politisk inlaga ”Adelsmanna öde uti Svea rike” som ådrog honom åtal 1768. En annan person påtog sig emellertid författarskapet. Skriften finns i KB:s bibliotek under hans namn (ditskrivet med blyerts). Om må

hända en 100-procentig sympati inte har kunnat uppammas för Tiburtius, något som annars brukar vara fallet när man tar fram en person, har han hållit författarens intresse vid liv under de ganska långa sommarveckorna av coronaisolering i Norrviken.

Skogsfinnar

Marie Andersen, som har hittat skogsfinnar bland sina anor, höll ett intressant föredrag för oss i mars om dessa människor och hur det kom sig att de etablerade sig i Sverige.

I Sveriges östra rikshalva Finland, närmare bestämt i Savolax, försörjde sig människorna till stor del av svedjebränning under senare medeltid. Det var en arbetsam metod som gav stor utdelning i form av en välnärd befolkning. Befolkningen växte och skogen glesnade varefter bönderna brände ner sin skog.

Rikets västra rikshalva, Sverige, bestod till stor del av ett glesbefolkat och skogsrikt område. Kronan hade ett intresse av att befolka de stora skogrika områdena i väster i syfte att få in mer skatt.

Redan Gustaf Vasa försökte i mitten av 1500-talet förmå savolaxare att flytta över Bottenhavet och lyckades till en del. Tiveden kom att bli det första området dit savolaxare flyttade.

1500-talet var en orolig tid i Finland med många bondeuppror. År 1596 utbröt ett stort bondeuppror kallat Klubbekriget som slogs ned våldsamt och med mycket hårdhänta metoder. I stort sett allt som bönderna ägde och hade förstördes och brändes ner av kronans soldater. Detta blev startskottet till en mycket stor utflyttning av savolaxare från öst till väst. Hertig Karl understödde den stora omflyttningen och lovade finnarna mark och sju års skattefrihet mot att de tog upp ett bärkraftigt hemman i skogsbygderna på den svenska sidan.

Cirka 15 000 finnar flyttade över till Sverige runt sekelskiftet 1600. De kom att bosätta sig i de områden som inte redan var bebodda, det vill säga i stor utsträckning i skogstrakterna längs landskapsgränserna. En åker anlades där det vanligaste sädesslaget var korn.

Tiburtius var av allt att döma en stridbar man i sin roll som riksdagsledamot, som akademiledamot och som själasörjare för sin hjord i Vreta kloster.

Margareta Lagerman

Det viktigaste sättet att försörja sig på var dock genom svedjebränning. På svedjan odlades den speciella svedjerågen som gav en mycket stor skörd.

Med från Finland hade de några speciella verktyg såsom finnplogen som är särskilt väl lämpad att plöja med i stening mark. De hade även sitt eget sätt att bygga hus. En rökstuga, en ria och en bastu är ett måste vid en finsk bosättning.

En finnplog. Foto: Marie Andersen

Att hålla en stor boskapsbesättning var också vanligt och gav inkomster i form av smör och ost att sälja på marknaden. Jakt och fiske gav förstås också ett viktigt tillskott till försörjningen. Språket var finska, något som levde kvar i långt in på 1800-talet.

Den för statsmakten "värdelösa" skogen kom att bli viktig i och med att bergsbruket förändrades. Med masugnen behövdes träkol i stor mängd för att kunna utvinna järnet ur malmen. Det gick ju inte an att finnarna brände ner stora skogsområden till ingen nytta. Svedjebränning förbjöds i

Bergslagen 1638. Många flyttade då till Värmland och Norge där det fortfarande var tillåtet att svedja men i början av 1700-talet var allt svedjebruk förbjudet och proletariseringen av finnskogen tar sin början. Det var omöjligt att försörja sig bara på den magra åkerlappen. Många sålde sin mark och blev anställda som kolare vid bruken. Fattigdomen bredde ut sig över finnskogen.

Folklivsforskaren Carl Axel Gottlund gjorde två fotvandringar i finnskogen, i Dalarna 1817 och i Värmland 1821. Hans dagböcker finns utgivna på svenska och genom hans verk har vi idag en ganska god kunskap om hur livet var i början av 1800-talet. Hur tedde sig livet århundradena

innan? Här har finnarna lämnat ganska mycket spår i domböckerna i form av olika tvister såsom tjuvjakt och förtalsmål. Även arvstvister tas upp och här kan man finna en hel släktutredning för att utröna vad som var rätt.

Vill du veta mer om skogsfinnarna? I föreningen Finnsam finns väldigt mycket kunskap i form av forskning, inventering av skogsfinska bosättningar, skrifter, resor och konferenser i finnskogsbygder, DNA-forskning med mera. Kika gärna in på hemsidan!

Marie Andersen

En avrättning för 131 år sedan

När jag för några år sedan letade efter en släktings bouppteckning studsade jag till när jag läste följande: ”År 1891 den 12te Januari förrättades bouppteckning efter änkan Anna Månsdotter å Nr 1 Yngsjö, hvilken afrättats i Kristianstad den 7de Augusti 1890, efterlämnande som sterbhusdelägare sonen Per Nilsson å Långholmen i Stockholm...”. Är det Yngsjömörderskan? Jag hittade min bouppteckning och tänkte inte mer på detta då men när jag nyligen läste *Kristianstadsbladet* för 1890 såg jag följande:

Måndagen den 27 januari

Rättegångs- och Polissaker. Villands häradsrätt den 25 januari. Med Yngsjömördarne hölls slutransakning. Intet nytt framkom under sjelfva ransakningen. Anna Månsdotter var som vanligt lugn och sluten och sökte undvika besvarandet af domarens frågor. Sonen Per Nilsson var likaledes tämligen lugn, med drog allt emellanåt en djup suck och fälde några tårar. Åklagaren öfverlämnade målet och yrkade ansvar å de tilltalade för uppsåtligt mord, hor och otukt. I detta yrkande instämde den mördades fader, häradsdomaren Johan Olsson från Stora Björstorp, hvilken äfven begärde ersättning för en del hafda kostnader. Efter en stunds öfverläggning afkunnade rätten sitt utslag. Såsom man kunde vänta, löd det på dödsstraff för bägge de brottslige. Mor och son afhöorde gemensamt sin dom, hvilken af dem

mottogs utan något vidare spår af sinnesrörelse. Särskild syntes Anna Månsdotter oberörd af utslages ödesdigra lydelse. Ransakningen öfvervars af en tätt packad åhöraremängd.

Måndagen den 24 februari

Yngsjömordet. Skånska hofrätten har fastställt Willands häradsrätts dödsdom öfver mördarne Per Nilsson och hans mor Anna Månsdotter.

Yngsjömörderskans avrättning den 7 augusti 1890 beskrivs i tidningen samma dag. Avrättningen ägde rum på Kristianstadsfängelsets gård av skarprättare Dahlman. Länsstyrelsen hade utfärdat cirka sjuttio inträdesbiljetter. Polis och militär bevakade så att inga andra fick komma in. Läkare var där i vetenskapens intresse ”vetenskapen, som liksom pressen icke får rygga tillbaka för något, som kan sprida ljus i någon mån”. Reportern beskriver mycket levande vad som händer på gården. Artikeln är två och en halv spalt lång. Mot slutet i reportaget skriver denne ”Våra läsare skola döma om vår skildring i dag. Väcker den vämjelse och obehag, då hafva vi vunnit vårt syfte, då har den väckt tankar till lifs som kunna verka godt. Ty godt kan spira upp ur det onda, liksom herliga blommor kunna gro ur död och förruttelse.”

I dödboken är dödsorsaken halshuggning. *Agneta Svensson, medlem i föreningen*